

pak zůstala enviromentální problematika, jež přitom v současném diskurzu o proměně římského světa hraje zásadní roli.

Souhrnně je třeba říci, že učebnice přináší povětšinou kvalitní shrnutí aktuálního diskurzu, ke kterému autorka mnohdy přidává i vlastní inspirativní komentáře a poznatky. Dnešním studentům a zájemcům o pozdní antiku a raný středověk dokáže kniha snadno a kvalitně podat přehled o důležitých tématech a o základní literatuře k nim. Jedná se však o práci, která může snadno zastarat, narozdíl od výše citované knihy A. Haverkampa a F. Prinze nebo některých knižních stálic řady *Geschichte kompakt*, jež jsou pravidelně vydávány v reediciích.

Martin Šenk

Přemysl BAR – Dalibor HAVEL – Lukáš FÜHRER – Lenka ŠMÍDOVÁ
MALÁROVÁ

Moc inkoustu. Středověká knižní kultura na Moravě

Brno, Masarykova univerzita v Brně 2024, 348 s., ISBN 978-80-280-0520-7.

První pohled na název knížky může vzbudit silnou reakci jako: „Ano, toho inkoustu už je opravdu moc, plýtvá se jím. Pořád se vydávají nové a nové knížky, jsou opravdu všechny potřeba?“ Některé potřeba jsou a toto je nepochybně jedna z nich. Doprovází velmi povedenou výstavu, která proběhla 22. dubna – 19. května 2024 v Moravském zemském archivu v Brně a představila (v tajemném přítmí a osvěžující zimě) řadu velmi vzácných středověkých originálů. Zpracoval ji rozsáhlý tým odborníků a studentů pod vedením zkušených badatelů z Ústavu pomocných věd historických

a archivnictví Masarykovy univerzity v Brně – Přemysla Bara, Lukáše Führera a Dalibora Havla.

Svazek není pouhým katalogem výstavy. Jednotlivé exponáty jsou zde nejen podrobně popsány, ale také zasazeny do širšího příběhu počátků moravské knižní kultury. Celek je pak uveden devíti studii, které jednotlivá relevantní témata zpracovávají synteticky, představují nejnovější badatelské nálezy a otázky, poukazují na další literaturu. Kniha je tak skvělým prvním krokem pro zájemce o středověkou knižní kulturu na našem území.

Některé studie jsou především přehledové – shrnují dosavadní bádání a srozumitelně sumarizují hlavní výzkumné otázky na malém prostoru. David Kalhous takto představuje církevně slovanské památky (s. 13–38), Jana Nechutová latinskou literaturu (s. 39–60), Dalibor Havel počátky latinské písemné kultury (s. 61–70) – vše na Moravě. Všichni tři autoři daná témata zpracovali podrobněji na jiných místech, tyto zkrácené verze jsou ale užitečné pro získání základního přehledu.

Jiné texty mají blíže k případovým studiím: Miroslav Myšák pojednává o knižní vazbě, ovšem pouze o vazbě pozdního středověku a na příkladech inkunábule svatojanské knihovny v Brně (s. 99–116), Jana Hrbáčová se zase ve svém příspěvku o iluminovaných rukopisech soustředí výhradně na materiál z druhé poloviny 14. století v olomouckých sbírkách (s. 87–98). V obou případech jde však o obsáhlá témata, na jejichž celkovou syntézu je ještě brzy. Zvolené příklady fungují pro ilustraci bohatství tohoto materiálu i pro formulování badatelských otázek výborně.

Další studie jsou prvními celkovými pohledy na daný materiál: Přemysl Bar

zpracovává církevní knihovny (s. 117–147), Tomáš Borovský knihy a knihovny ve městech (s. 149–168), Miroslav Myšák první brněnskou tiskárnu, včetně přehledu všech jejích inkunábulí (s. 169–193).

Širší perspektivu pak nabízí také Michal Dragoun ve své studii o kalendářích v liturgických rukopisech (s. 71–86). Téma je to důležité – podle kalendářů lze totiž často poznat, kdy daný rukopis vznikl a pro jaké prostředí byl určen. Již v této studii (jako v několika svých dřívějších) poskytuje Michal Dragoun užitečná vodítka pro interpretaci kalendářů, bylo by ale výborné, kdyby na toto téma napsal celou monografii, kam by zahrnul také materiál z Čech. Ta by pak mohla sloužit jako skutečná badatelská příručka.

Posledně zmíněné studie považuji za nejpůvodnější a nejužitečnější. Autoři se sice potýkali s nerovnoměrným zpracováním jednotlivých fondů, obecnějšího pohledu se ale nevzdali. To není výtka ostatním – u mnoha témat taková perspektiva zatím prostě možná není.

Swazek velmi úspěšně představuje nejen různorodost a bohatství středověké písemné kultury na Moravě, ale poukazuje také na náročnou detektivní práci při jejím odkrývání. Budu jej zadávat studentům jako povinnou četbu nejen pro jeho obsah, ale také jako ukázkou pečlivě metodologicky vystavěných studií.

Poslední sekci katalogu napsal Lukáš Führer a nazval ji „Jak číst historii knihy?“ (s. 288–308). Zaměřil se zde na vazby, vlastnické poznámky a často velmi kuriozní kolofony, opět především na konkrétních příkladech jedné sbírky, totiž knihovny u kostela sv. Jakuba v Brně. Historie knihy ale dosud napsaná není, a tak by se poslední kapitola spíše než „Jak číst histo-

rii knihy?“ mohla jmenovat „Jak psát historii knihy?“ Jak tedy? Rozhodně například tak, jak se to zde podařilo tomuto brněnskému týmu.

Lucie Doležalová

Bertrand Michal BUCHMANN

Die Babenberger. Österreich im Hochmittelalter

Wien, Böhlau Verlag 2024, 246 s. + 20 barevných vyobr., ISBN 978-3-205-22004-6.

Historik novověku si tu odskočil do raného, respektive vrcholného středověku, a to k tématu, které je pochopitelně v Rakousku výrazně frekventováno nejen u laických čtenářů, což lze s potěšením kvitovat, ale také mezi historiky. Jen v poslední době můžeme evidovat několik knih věnovaných Babenberkům. U stejného nakladatele lze uvést: 5. vydání základní práce Karl Lechnera (1994), Georga Scheibelreitera (2010) či Dieter Lohrmanna (2020). Třeba ovšem dodat, že podtitulky různě specifikují zaměření těchto prací. A ovšem stále tu má své místo velký katalog babenberské výstavy v Lilienfeldu z roku 1976.

Po nabádavě předmluvě začíná autor stručnou črtou předbabenberské historie (a stejně tak závěrem podává rovněž stručný vhled do budoucna). Jednotlivé kapitoly knihy jsou sice označeny jmény konkrétních Babenberků, jde ale o širší výklady. Stručnější informace o vlastním panovníkovi a jeho konání, s nímž je obsah spojen často velmi volně, jsou pak pojednávány porůznu u témat obecnějších, s příslušným Babenberkem nijak nesouvisejícím, např. o vzhledu sídel a měst té doby, vzhledu a vybavení domů.